

Reviderad
Handlingsplan för
viltskador i
Östergötlands län
2012-09-19

LÄNSSTYRELSEN
ÖSTERGÖTLAND

Dnr 218-9046-12

Innehållsförteckning

	Sid
Inledning	4
Bakgrund	4
Bestämmelser om bidrag till förebyggande åtgärder och ersättning för viltskada	4
Mål	6
Långsiktiga mål	6
Kortskitiga mål	6
Naturvård och turism	6
Bidrag	7
Skadeförebyggande åtgärder- skador av fåglar i jordbruket	7
Skadeförebyggande åtgärder – rovdjur	8
Skadeförebyggande åtgärder – gråsäl	8
Ersättning	9
<i>Bilaga till Handlingsplan för viltskador i Östergötlands län</i>	
Kartläggning av fredade arter som förväntas orsaka viltskador i Östergötlands län	10
Fredade skadegörande fågelarter i länet	10
- Prognosför utveckling (3-5 år)	11
Fredade skadegörande rovdjur i länet	12
- Prognos för utveckling	14
Gråsäl, skadetyper	15
- Prognos för utveckling	15

Reviderad

Handlingsplan för viltskador i Östergötlands län

Denna plan har godkänts av viltförvaltningsdelegationen den 19 september 2012 och behandlar hur de medel som anvisas länsstyrelserna enligt 11 § viltskadeförordningen (2001:724) ska fördelas. Handlingsplanen är upprättad efter Naturvårdsverkets föreskrifter och allmänna råd om bidrag och ersättningar för viltskador enligt 11 och 12 §§ viltskadeförordningen (2001:724) [viltskadekungörelsen]; NFS 2008:16 och gäller t o m år 2017 men kan revideras tidigare om behov uppstår.

Ekonomiska medel kan utdelas i två former, som bidrag (ekonomiskt stöd för genomförande av åtgärd som är avsedd att förebygga viltskada) eller som ersättning (ekonomisk kompensation för viltskada). Tilldelade medel ska i första hand användas för att lämna bidrag till genomförande eller utveckling av åtgärder som är avsedda att förebygga viltskador.

Medlen är främst avsedda att användas för fredat vilt som orsakar skada, där skyddsjakt inte är en möjlig åtgärd. I länet förekommande djur i denna kategori är lodjur, varg, kungsörn, gråsäl, sångsvan, trana och till viss del även några arter av gäss. I anslutning till naturreservat (dock ej inom reservaten) kan viltskademedel i viss utsträckning även användas till bidrag eller ersättning för skador orsakade av gäss för vilka jakttider är fastställda i jaktförordningen. För användning av viltskademedel gäller dock att möjligheten att bedriva skyddsjakt alltid bör prövas först.

Viltskador orsakade av fredat vilt drabbar främst tre näringar i Östergötlands län. Dels drabbas djuruppfödare som får sina djur rivna av rovdjur. Lantbrukare drabbas av skador på odlad gröda orsakade av gäss, tranor och sångsvanar och fiskare drabbas av att sälar tar deras fångster och förstör redskap. Dessa tre näringar kommer därför att prioriteras vid fördelningen av viltskadeanslaget.

Bakgrund

Sedan 1995 finns ett viltskadesystem i Sverige som bygger på den grundläggande principen att viltskador i första hand ska förebyggas och att detta huvudsakligen ska ske genom jakt. När det gäller jaktbart vilt som t ex älg, hjort, rådjur och vildsvin ska skadorna om möjligt helt kontrolleras genom jakt, så att populationerna av dessa arter balanseras mot de skador de kan orsaka.

Om skada uppstått på grund av att den skadelidande inte haft tillräckliga möjligheter att skydda sin egendom därför att skadan orsakats av fredat vilt, kan ersättning av statsmedel komma ifråga. Sådana skador ska dock i första hand förebyggas genom andra åtgärder än jakt. För lämpliga sådana åtgärder kan bidrag av statsmedel lämnas.

Bestämmelser om bidrag till förebyggande åtgärder och ersättning för viltskada

De bestämmelser som är grundläggande för åtgärder mot viltskador är följande:

- Jaktlagen (1987:259)
- Jaktförordningen (1987:905)
- Viltskadeförordningen (2001:724)
- Naturvårdsverkets föreskrifter och allmänna råd (NFS 2008:16) om bidrag och ersättningar för viltskador enligt 11 och 12 §§ viltskadeförordningen (2001:724)
- Förordningen om viltförvaltningsdelegationer (2009:1474)

Naturvårdsverket och från och med år 2012 också Havs- och vattenmyndigheten, när det gäller skador av säl, tilldelar årligen länsstyrelserna medel för bidrag till åtgärder för att förebygga skada av vilt på annat än ren. Ersättning för sådan skada får med samma medel lämnas om det är uppenbart oskäligt att den skadelidande själv svarar för de kostnader som skadan föranleder. Vid prövningen av bidrags- och ersättningsärenden ska enligt 11 § viltskadeförordningen särskilt beaktas om viltet får jagas, skadans omfattning samt möjligheterna att genomföra en effektiv skydds jakt eller andra skadeförebyggande åtgärder.

Utdrag ur Naturvårdsverkets Allmänna råd (NFS 2008:16):

”Länsstyrelsen bör ta ett samlat ansvar för viltskadorna i länet. Enligt principen att viltskador ska förebyggas genom jakt, bör länsstyrelserna i första hand motverka viltskador genom att lämna tillstånd att bedriva skydds jakt. Om inte skydds jakt är möjlig eller skydds jakten inte ger avsedd effekt kan bidrag och ersättning lämnas.”

”Principen gäller att varje näringsidkare är skyldig att själv genomföra åtgärder för att förebygga viltskador. För att ersättning ska kunna lämnas krävs därför, att den skadedrabbade har genomfört åtgärder som verkligen (dokumenterat) haft förutsättningar att förhindra eller minska en viss viltskada. Självfallet bör dock detta krav vägas mot den skadedrabbades möjligheter att bedöma om en viss viltskada skulle inträffa eller inte. Länsstyrelsen bör därför exempelvis inte kräva att skadeförebyggande åtgärder genomförs till skydd för en viss viltart, om denna inte har en fast förekomst i området. Däremot bör ett sådant krav övervägas efter det att viltarten börjat uppträda regelmässigt i regionen.”

Den som drabbas av en viltskada som orsakats av annat vilt än säl och som avser att ansöka om ersättning för skadan ska utan dröjsmål efter det att skadan upptäckts anmäla skadan till länsstyrelsen (10 § NFS 2008:16). Viltskador som orsakats av annat fredat vilt än säl ska snarast besiktigas av besiktningsman (11 § NFS 2008:16) om den som drabbats avser att ansöka om ersättning. Besiktningsmännens verksamhet får bekostas av viltskademedlen (2 § NFS 2008:16).

Länsstyrelsen bör upprätta en handlingsplan för viltskademedlens användning enligt Naturvårdsverkets allmänna råd. Handlingsplanen bör upprättas med utgångspunkt från resultaten av den kartläggning som ska göras enligt 3 § NFS 2008:16 (se bilaga). Handlingsplanen bör ange de kort- och långsiktiga målen för de tilldelade viltskademedlens användning. Länsstyrelsen har i samband med utarbetande av denna handlingsplan tagit fram en kartläggning över förekomsten av skadegörande fredade fåglar i jordbruket, rovdjur och säl i Östergötlands län.

Enligt 3 § förordningen om viltförvaltningsdelegationer ska en viltförvaltningsdelegation besluta om övergripande riktlinjer för användningen av bidrag och ersättningar enligt viltskadeförordningen (2001:724).

Samordning med angränsande län

Samordning med angränsande län är nödvändig eftersom det vilt som förekommer i Östergötland i många fall kan anses tillhöra samma populationer som viltet i angränsande län. Viltets revirgränser följer inte länsgränserna, därför kan gemensamma insatser vara nödvändiga t ex för gråsäl eller ett rovdjursrevir som delas med angränsande län. Detta samarbete upprättas lämpligen för varje enskilt fall.

Mål

Länsstyrelsens handlingsplan för användningen av viltskademedlen gällande skador har följande mål.

Långsiktiga mål

- Minska skadorna i jordbruket av stora betande fåglar, skydda tamboskap från rovdjursangrepp och minska förlusten för yrkesfisket p.g.a. sälskador.
- Öka förståelsen för förvaltningen av stora betande fåglar och förvaltningen av rovdjuren och gråsälen.
- Verka för att nationella och regionala förvaltningsplaner tas fram.
- Följa upp och utvärdera vidtagna åtgärder.

Kortsiktiga mål

- Att berörda känner till viltskadesystemet och de skyldigheter man själv har samt de möjligheter till hjälp som finns att få.
- Att fåglarna och i möjligaste mån även rovdjuren styrs till platser där de gör minsta möjliga skada.
- Hantera skyddsjaktsansökningar skyndsamt.
- Skyndsamt besiktiga uppkomna skador och hantera ersättningsanspråk enkelt, snabbt och rättssäkert.

Naturvård och turism

Populationerna av flera gåsararter har ökat i Sverige och inom Europa vilket medger ett ökat uttag genom jakt hos dessa arter utan att det påverkar populationerna negativt. Jakten skulle kunna få en begränsande inverkan på tillväxten eller balansera populationsnivåerna. En ökad jakt skulle kunna minska skadorna inom jordbruket och samtidigt ge möjlighet till näringsutveckling via jaktföretagande. Den naturliga köttresurs som gässen utgör skulle kunna förädlas lokalt och försäljas på både en lokal och nationell marknad. För att minska motsättningarna som finns mellan jordbruk och naturvård är det viktigt att intäkterna från t.ex. fågelturism tillsförs bygden.

Viltturism med inslag av sälskådning eller annan viltskådning är också ett område som skulle kunna utvecklas vidare.

Bidrag

De medel som Länsstyrelsen disponerar genom viltskadeanslaget ska i första hand användas för att lämna bidrag till åtgärder som är avsedda att förebygga skador orsakade av vilt. För att uppnå ett så effektivt utnyttjande av viltskademedlen som möjligt, är uppföljning av resultatet av genomförda insatser av största vikt. Därför utgår som krav för att emotse bidrag för viltskadeförebyggande insatser, att utfallet av dessa rapporteras utförligt. Även de av länsstyrelsen utsedda besiktningsmännen har till uppgift att följa upp resultatet av åtgärder utförda i syfte att förebygga viltskador.

Följande skadetyper är prioriterade i Östergötlands län och kommer således även att prioriteras vid fördelning av bidrag till förebyggande åtgärder.

- Skador på odlad gröda orsakade av tranor, sångsvanar och gäss
- Skador på tamdjur orsakade av fredade rovdjur
- Skador på fiskeredskap och fångster orsakade av säl

Länsstyrelsen planerar att lämna bidrag för följande åtgärder med syfte att förebygga viltskador.

- Viltbetesåkrar i anslutning till naturreservat för att minska uppkomsten av skador på grödor. Det område som först och främst är aktuellt för upprättande av viltbetesåkrar är odlingslandskapen i omedelbar anslutning till Tåkerns naturreservat.
- Stängsling av gränslinjer mellan strandängar och odlade fält i områden med häckande grågäss. Syftet med denna åtgärd är att hindra familjegrupper med ej flygga gässlingar från att vandra upp på fälten för att beta.
- Inköp av s.k. Dyneemagarn, till förstärkning av ålbottengarn, och specialframställda fiskeredskap (ponton- och stormaskefällan) som bättre motstår angrepp av säl.
- Akutstängsel ska finnas tillgängliga hos besiktningsmännen för att kunna sättas upp vid rovdjursangrepp på tamdjur.
- Andra skadeförebyggande åtgärder om dessa visat sig vara kostnadseffektiva och ha dokumenterat avsedd effekt.

Skadeförebyggande åtgärder - skador av fåglar i jordbruket

Strategin i området runt Tåkern, där naturreservatet nästan är helt begränsat till sjön, är främst att försöka styra fåglarna till inmatningsplatser eller platser där de inte gör skada. Störningsfria platser dit fåglarna lockas kan vara utfodring på exempelvis trädor eller avsatta viltbetesåkrar. På detta sätt minskas trycket på odlade fält där skador kan uppstå. Styrningen bort från känsliga grödor bör även ske genom skrämselfåglar med olika materiel eller genom jakt. Det finns en mängd metoder/material som beprövats i syfte att skrämja fåglar varav flertalet av dem är testade av Viltskadecenter.

Gäss, ruggande vuxna eller gäss med icke-flygga gässlingar, som orsakar skador genom att gå från övernattningsplatser till vallar eller betesmarker kan styras bort från känsliga fält genom stängsel.

För att lösa ett svårt lokalt problem med skador orsakade av fåglar i jordbruket i området runt Tåkern har Länsstyrelsen, under flera år tillbaka, bekostat viltbetesåkrar och inmatningsplatser för att styra fåglarna till platser där de inte gör skada. Länsstyrelsen finansierar även två resurspersoner som brukarna runt Tåkern har möjlighet att kontakta för att vara behjälpliga med skrämning av fåglarna för att undvika skador på gröda.

En lokal arbetsgrupp (s.k. gåsarbetsgruppen) sammansatt av jordbrukare, jägare, besiktningsmännen, resurspersoner, Viltskadecenter och Länsstyrelsen träffas några gånger per år för att utvärdera och leda arbetet framåt.

Effekter av de åtgärder Länsstyrelsen lämnat bidrag till:

Mycket tyder på att de särskilda skadeförebyggande åtgärder som gjorts runt Tåkern sedan mitten av 1990-talet har haft sådan effekt att de varit klart ekonomiskt motiverade. D v s insatserna i form av bidrag bedöms ha medfört lägre kostnader för såväl berörda lantbrukare som samhället i stort än vad som annars hade blivit fallet. Till detta ska läggas den betydelse det haft att irritationen hos många lantbrukare kunnat dämpas.

Foto: Christer Elderud Viltbetesåker vid Tåkern

Skadeförebyggande åtgärder - rovdjur

Vid angrepp av rovdjur på tamdjur ska det finnas beredskap att vidta akuta åtgärder genom att låna ut akutstängsel samt el-aggregat eller så kallade lapptyg. Möjlighet att söka medel till permanenta åtgärder såsom rovdjursavvisande stängsel finns numera i Landsbygdsprogrammet. Tamdjursägare har även möjlighet att skydda sina tamdjur med stöd av 28 § jaktförordningen (1987:905).

Skadeförebyggande åtgärder - gråsäl

Yrkesfiskare har fått bidrag för att förstärka sina fiskeredskap med s.k. dyneemagarn som är ett motståndskraftigare garn. Några yrkesfiskare i länet har även beviljats bidrag till pontonfällor.

Effekter av de åtgärder Länsstyrelsen lämnat bidrag till:

Dyneemagarnet som flera yrkesfiskare har använt till sina fiskeredskap har avsevärt minskat sälens skador på redskapen. De pontonfällor som några av fiskarna har provat har fungerat olika bra beroende på inom vilket område de har använts. Inom vissa områden har alger som fastnat försvårat användningen. Pontonfällan har dessutom visat sig inte passa lika bra för de fiskarter som företrädesvis fiskas inom Östergötland.

Ersättning

Endast i andra hand ska medlen från viltskadeanslaget utnyttjas till ekonomisk kompensation för skada orsakad av vilt. Den ersättning som utbetalas bör i första hand gå till skador som är svåra att förutse.

Eftersom viltskadeanslaget i första hand ska gå till bidrag för åtgärder som är avsedda att förebygga viltskador och inte till ersättning av redan inträffad skada, är det viktigt att berörda parter är införstådda med detta. Det är därför extra viktigt att erforderlig information tillhandahålls för personer inom berörda näringar. Medel till detta hämtas från viltskadeanslaget. Även uppdaterad information om vad lantbrukare, fiskare och djuruppfödare själva kan göra för att förebygga viltskada ska tillhandahållas.

Länsstyrelsen har utsett besiktningsmän vars uppgift är att besiktiga rovdjursrivna tamdjur, skador på grödor orsakade av tranor och gäss samt skador orsakade av säl inom yrkesfisket. I besiktningsmännens uppdrag ingår även att informera om skadeförebyggande åtgärder samt utvärdera och följa upp åtgärder för vilka bidrag lämnats. Dessa besiktningsmän utbildas kontinuerligt.

Länsstyrelsen planerar att lämna ersättning för följande viltskador.

- Reducerad fångstmängd eller skada på fångst/redskap orsakad av säl
- Angrepp på tamdjur av lo, varg, örn m.fl.
- Skador på odlad gröda orsakad av tranor och sångsvanar (förutsatt att den drabbade har genomfört åtgärder som verkligen, dokumenterat, haft förutsättningar att förhindra eller minska en viss viltskada) även skador av gäss kan vara aktuellt om det är uppenbart oskäligt att den skadelidande själv ska svara för de kostnader som skadan föranleder.

Länsstyrelsen planerar även att använda viltskadeanslaget för

- Tillhandahållande av information till berörda näringar
- Utbildning av besiktningsmännen samt deras arvoden och reseersättningar

---

Bilaga: Kartläggning av ovanstående fredade arter

Kartläggning av fredade arter som förväntas orsaka viltskador i Östergötlands län

Syftet med denna kartläggning är att utgöra grund för den handlingsplan för viltskador som länsstyrelsen i Östergötland ska upprätta för länet. För att kunna upprätta en sådan plan måste förekomsten av fredade, skadegörande viltarter i länet, med avseende på beståndsstorlek, beståndsutveckling och geografisk utbredning, kartläggas. Dessutom bör skadornas omfattning undersökas.

Fredade skadegörande fågelarter i länet, skadetyper m.m.

Antalen fåglar angivna i denna redovisning är huvudsakligen hämtade från rapportsystemet Svalan under www.artportalen.se samt från de inventeringar som genomförs av Föreningen Tåkerns Fältstation. Arter som under den senaste tioårsperioden varit föremål för skadeförebyggande eller skadereglerande åtgärder presenteras i tabellen nedan. Per definition är både grågäss och sädgäss jaktbara (ej fredade) under en del av året. Fåglarnas uppträdande i anslutning till naturreservat där det är önskvärt att jakttrycket hålls nere samt att gässen under en del av året koncentreras på vissa attraktiva platser gör att de trots detta varit föremål för bidrag ur viltskademedlen.

Tabell 1. Arter som under den senaste tioårsperioden varit föremål för skadeförebyggande eller skadereglerande åtgärder.

Art	Utsatta grödor	Tid då risk för skada föreligger
Trana	Nysådd stråsäd, potatis	Vid vår- och höstsådd samt perioder med nysatt eller avblastad potatis
Grågås	Stråsäd, morötter, ärter, vall för ensilage, betesvall, frövall	Finns närvarande och ger upphov till skador från mars till oktober.
Sädgås	Stråsäd, oljeväxter	Vår och höst
Sångsvan	Oljeväxter, nysådd stråsäd	Vår och höst

Tranor, gäss och sångsvan – problembeskrivning

I Östergötland förekommer tranor och gäss (främst kanada-, grå- och sädgäss) i stort antal från tidig vår till sen höst. Sädgässen förekommer dock endast som genomsträckare under vår och höst. Även sångsvanen förekommer i större flockar endast under vår- och höstflytten. Kanadagässen orsakar ibland skador i länet, men har på grund av de generösa jakttiderna aldrig varit föremål för bidrag eller ersättning ur viltskadeanslaget.

Fåglarnas uppträdande varierar under säsongen och kan delas in i tre perioder.

Vår

Under våren (mars – maj) dominerar flyttfågelpopulationer av gäss och tranor, som rastar inom landskapet under färd från övervintringsområden i Väst- och Sydvästeuropa till häckningsområden i norra Europa och västra Asien. Koncentrationen är särskilt stor vid Tåkern, men även vid Roxen och i odlingslandskapet längs kusterna rastar stora flockar av gäss. Vid Tåkern kan det vid ett och samma tillfälle under våren finnas ca 3000 tranor och ca 10 000 gäss.

Sommar

Under sommaren dominerar grågässen. Dessa är främst knutna till området kring Tåkern, men förekommer även i stora antal vid bl.a. Roxen och längs kusterna. Vid Tåkern uppträder, utöver de häckande bestånden, även stora grupper av unga, ännu inte häckande grågäss och tranor. Vid

Tåkern ansamlas även stora grupper av grågäss i samband med ruggningsperioden då de söker skydd ute i sjöns vassar.

Höst

Under hösten (augusti – november) dominerar återigen de rastande bestånden av från norr och nordost återflyttande tranor och gäss. Även under hösten utgör Tåkern den viktigaste rastlokalen. Under de senaste höstarna har toppnoteringarna legat kring ca 10 000 sädgäss, ca 15 000 grågäss och ca 5000 tranor.

Skador

Under sina näringssök uppsöker fåglarna gärna, beroende på säsong, nysådda, spirande eller skördemogna fält och kan då åstadkomma sådana skador att lantbrukare åsamkas avsevärda ekonomiska förluster. Tranor orsakar främst skador på nysådda fält på våren och i potatisodlingar medan gässen främst skadar skördemogna fält med liggsäd, vallodlingar och morotsodlingar. Skador av sångsvan uppstår främst genom nedtrampning och betning av oljevaxter.

Tabell 2. Av nedanstående uppställning framgår det hur viltskadeanslaget har fördelats när det gäller skador av fåglar i jordbruket under åren 2007-2011.

År	Bidrag för förebyggande åtgärder	Ersättning för skador	Besiktningkostnad
2007	473 064:-	78 720:- (Trana)	703:-
2008	737 854:-	196 075:- (Trana, Gäss)	4 979:-
2009	710 269:-	187 781:- (Trana, Sångsvan)	4 306
2010	607 358:-	3 780:- (Gäss)	1 140:-
2011	624 453:-	30 897:- (Gäss)	9 889:-

De mest skadedrabbade områdena inom Östergötland är jordbruksmark runt Tåkern men även runt Svensksundsviken och kusten ner mot Valdemarsvik har det förekommit skador.

Prognos för utvecklingen (3-5 år)

Trana

Sedan 1990-talet har antalet häckande tranor ökat i länet, liksom i landet för övrigt. Samtidigt har antalet rastande tranor ökat kraftigt vid främst Tåkern. Här har den rastande populationen tranor som mest uppgått till ca 5 800 individer (2006). Sommartid förekommer även flockar med översomrande ungranor kring Tåkern. Dessa har endast räknats översiktligt men uppskattas uppgå till ca 300 individer.

En prognos för framtiden är svår att göra. Någon dramatisk ökning av det häckande beståndet är inte trolig. Vad gäller det rastande beståndet verkar ökningen ha stagnerat något under de senaste åren. Begränsande faktorer på antalet tranor i ett område kan vara födotillgång eller tillgång på lämpliga övernattningsplatser.

Sångsvan

Populationen av sångsvanar är under ökning i hela landet. Flockar av rastande sångsvanar uppträder i jordbruksmark över hela länet. Arten är inte lika starkt knuten till de stora slättsjöarna som gässen och tranorna. Någon omfattande inventering av sångsvan sker inte i länet. Med en ökande nationell population förväntas problemen med skador orsakade av sångsvan öka i länet.

Grågås

Grågåsen förekommer i hela länet men har sin huvudsakliga förekomst vid de stora slättsjöarna, främst vid Tåkern och Roxen, samt längs kusterna. Den rastande populationen har under hösten

uppgått till som mest 18 100 (2007) men har under de senaste höstarna förekommit i något lägre antal (12 650 ex 2011). Vid Roxen och Svensksundsviken bedöms vardera ca 5 000 grågäss ha rastat som mest vid ett tillfälle under 2011. Grågåspopulationen är under expansion och ökade skador förväntas. Populationsökningen tenderar dock att ha avstannat något under de senaste åren.

Sädgås

En stor del av världspopulationen av taigasädgäss flyttar genom och rastar i Sverige. Tåkern är nationellt sett en viktig rastlokal på hösten. Sädgässen förekommer i länet endast som genomsträckare till och från nordliga och ostliga häckningsplatser. Maximala antalet rastande individer vid ett och samma tillfälle har inom Tåkernområdet i genomsnitt de senaste åren varit 5 000 individer under våren och ca 10 000 individer under hösten. En annan viktig rastlokal är Svensksundsviken där som mest ca 3000 individer observerades vid ett tillfälle under hösten 2011. Sädgäsen är en av de gåsararter som nationellt sett inte ser ut att öka populationsmässigt och någon stor ökning av skador i länet förväntas inte.

Fredade skadegörande rovdjur i länet, skadetyper m.m.

Rovdjursförekomsten i länet baseras på den rovdjursinventering som genomförs årligen i länet. Ytterligare information om rovdjuren i länet finns i *Förvaltningsplan för lodjur, varg och kungsörn i Östergötlands län 2011-2015* som godkändes av Viltförvaltningsdelegationen inom Länsstyrelsen den 19 maj 2011.

Tabell 3. Arter som under den senaste femårsperioden varit föremål för skadeförebyggande eller skadereglerande åtgärder.

Skadegörande rovdjursart	Skadad egendom	Inom område
Kungsörn	Hund	Motala kommun
Lodjur	Hund i övrigt några får	Hunden i Kinda, får i huvudsak i Mjölby och Motala men även i Åtvidabergs kommun
Varg	I huvudsak får men även något mindre nöt	Inom Linköping, Motala, Finspång, Valdemarsvik och Norrköpings kommuner

Problembeskrivning

Varg

Främst är det vargen som skapar problem för tamdjursägarna i länet. Då förekomsten av varg endast varit sporadisk i länet och inte förorsakat några större skador före 2011 har länet inte heller anslagits några nämnvärda medel till rovdjursavvisande stängsel. Tamdjursägarna har varit vana vid att stängsla in sina tamdjur inte att stängsla ut rovdjur. Under 2011 när en varg uppehöll sig under flera månader i länets östra del förorsakade den stora skador i tamdjursbesättningar på Vikbolandet. Numera har länet därför beviljats medel inom Landsbygdprogrammet för rovdjursavvisande stängsel. Ensamma vargar har under 2000-talet uppträtt mest tillfälligt i länet. Under 2006, 2009 och 2011 har dock ensam varg uppehållit sig några månader i sträck i länet (En fälldes 2006 med stöd av 28 § jaktförordningen och under 2011 fälldes en efter beslut från Naturvårdsverket om skydds jakt och vargen 2009 lämnade länet efter ca: 6 månader).

Lodjur

Lodjur har endast undantagsvis angripit tamdjur. Antalet lodjursföryngringar har under de fem senaste åren pendlat mellan 0 och 3,5 (0,5 = en föryngring delas med angränsande län).

Föryngringarna har förekommit främst i länets norra del.

Kungsörn

Någon häckning av kungsörn har inte kunnat konstateras i länet. En konstaterad häckning finns däremot i angränsande län vars revir berör Östergötland och det kan inte uteslutas att länet berörs av ytterligare några revir. Observationer av kungsörn görs dock främst under vintertid. Skador som orsakas av kungsörn är mycket ovanliga.

Tabell 4. Utbetalade ersättningar för rovdjursdödade/skadade tamdjur under den senaste femårsperioden:

Skade år	Rovdjursart	Skadad art	Område	Antal skadade/dödade	Utbetald ersättning	Övrigt
2007	Lodjur	Får	Mjölby	1	2 400:-	
2007	Kungsörn	Hund	Motala	1	10 000:-	
Summa					12 400:-	
2010	Havsörn	Får (lamm)	S:t Anna	1	1 200:-	
Summa					1 200:-	
2011	Lodjur	Hund	Kinda	1	8 908:-	Veterinärvård
2011	Varg	Får	Valdemarsv.	6	15 000:-	
2011	Varg	Nöt (kalv)	Söderköping	1	5 000:-	
2011	Varg	Får	Vikbolandet	91	303 814:-	Inkl. extra arb. foder m.m.
2011	Varg	Får	Finspång	23	54 850:-	
Summa					387 572:-	

Enligt Naturvårdsverkets föreskrifter och allmänna råd om bidrag och ersättningar för viltskador ska viltskador som orsakats av annat fredat vilt än säl besiktigas av besiktningsman. Nedan redovisas kostnaderna för besiktningar under den senaste femårsperioden (i redovisningen ingår även kostnader för besiktningar där orsaken till skadan inte har orsakats av fredat vilt, tex. självdöda, skadade av hund, räv m.m.).

Tabell 5. Besiktningskostnader de senaste fem åren

Skade år	Kostnad för besiktning
2007	26 714:-
2008	15 434:-
2009	15 458:-
2010	34 395:-
2011	111 158:-

Prognos för utveckling

Varg

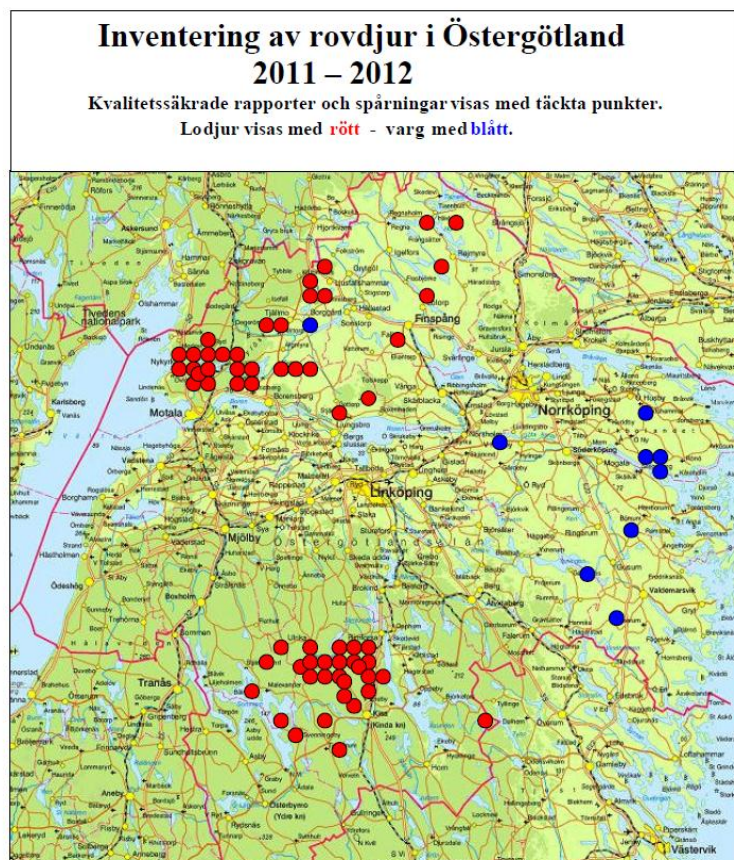
Varg uppträder i dag endast tillfälligt i länet, vid några tillfällen har ensamma vargar stannat mer än ett par månader i länet. En prognos för framtiden är svår att göra men vi kan ändå förvänta oss att flera ”vandringstvargar” kan komma att passera genom länet och även stanna för längre eller kortare tid vilket ökar sannolikheten att varg kommer att etablera sig i länet. Inom områden med hög tamdjurstäthet där rovdjursavvisande stängsel ännu inte har satts upp kan skadorna, liksom under år 2011, bli stora och kostsamma. Behovet av ökade medel till rovdjursavvisande stängsel och även informationsbehovet kommer då att öka.

Lodjur

Antalet föryngringar av lodjur inom länet har ännu inte uppnått miniminivån i länets förvaltningsplan, någon drastisk ökning av lodjursstamen är inte trolig under den närmaste femårsperioden. Skador av lodjur på tamdjur bedöms därför inte att öka, skador på hägnat vilt har förekommit i grannlänerna och kan även framöver komma att förekomma i länet.

Kungsörn

Då någon häckning ännu inte har konstaterats i länet antas prognosen för skador vara liten. Inget tyder på någon kraftig populationsökning samtidigt som risken för angrepp från örn upplevs vara liten och slumpmässig.

Karta ovan: Av Länsstyrelsens fältpersonal kvalitetssäkrade observationer av lodjur och varg under inventeringssäsongen 2011-2012

Gråsäl, skadetyper m.m.

Uppgiften om antal gråsäl i Östersjön är hämtat från Naturhistoriska riksmuseet. Gråsälens orsakar främst skador på fisk och fiskeredskap. Endast licensierade yrkesfiskare är berättigade till bidrag eller ersättning från viltskadeanslaget.

Tabell6. Av nedanstående tabell framgår det hur viltskadeanslaget har fördelats när det gäller skador på fiske och fiskeredskap under åren 2007-2011.

År	Bidrag	Åtgärd	Ersättning
2007	8 040:-	Dyneemagarn	289 182:-
2008	0:-		239 779:-
2009	0:-		231 697:-
2010	0:-		231 697:-
2011	0:-		269 293:-

Det kan också nämnas att under perioden 2000-2006 lämnades bidrag av viltskademedlen till yrkesfiskaren för inköp av dyneemagarn med 403 890 kronor och för inköp av pontonfällor med 368 000 kronor.

Problembeskrivning

De problem som yrkesfisket drabbas av på grund av gråsälens är minskade fångster dels genom att sälen vittjar redskap men även skrämmer undan fisk från redskapen. När sälen vittjar redskapen uppstår oftast skador på dessa. Speciellt mycket skador blir det på det konventionella nätfisket där det i dag inte finns några utprovade skadeförebyggande åtgärder.

På grund av den förändrade fiskeripolitiken och att ålfisket har minskat p.g.a. nya bestämmelser i den nationella ålförvaltningsplanen är yrkesfiskarna inte lika benägna att söka ytterligare bidrag till skydd för sina ålfiskeredskap. Den ökande sälstammen är också en bidragande orsak till detta. I Östergötland har också antalet licensierade yrkesfiskare i skärgården minskat till i dag tolv aktiva.

Prognos för utveckling

Gråsälstammen har, efter att ha varit tillbakapressad, återhämtat sig och beräknas uppgå till minst 25 000 individer. Tillväxten av populationen har varit ca: 6-8 procent per år mellan 1990 och 2006 och har sedan dess börjat stabiliseras. Fiskeriverket uppskattade år 2005 att den sammanlagda kostnaden för skador av säl på det svenska yrkesfisket uppgick till ca: 55 miljoner kronor per år. Trots att arbetet inom Program Säl och Fiske har pågått sedan 1993 med att utveckla sälsäkra fiskeredskap och fiskemetoder, har sälskadorna fortsatt att öka.

Under 2011 räknades gråsäl i Östergötland och Södermanland, då bara en kort simtur skiljer de södra lokalerna i Södermanland från de norra i Östergötland redovisas resultatet gemensamt för de båda länen. Sälarna som låg upp räknades tre gånger, den 31 maj räknades 2518, den 1 juni räknades 1787 och den 2 juni räknades 2901 säl. Nedanstående uppställning visar trendutvecklingen för gråsäl i Östersjön under 2000-talet fram till 2011.

Antal räknade gräsälar i Östersjön	
År	Antal
2000	9700
2001	10300
2002	13100
2003	15950
2004	17640
2005	18300
2006	20700
2007	22000
2008	22300
2009	20400
2010	23140
2011	23941

